

נראה שכאשר היא עוזרת לאחרים, היא מתגברת על בעיותיה והיא תמשיך לנוע.

הרקע לסיפור הוא התקופה של טרום-מדינה. היחסים עם השכנים הערבים, הווי יום-יומי בקיבוץ, והפסל של שומר היערות אלכסנדר זייד — כל אלה מובאים בצורה מאולצת ובלתי משכנעת והם אינם משתלבים באופן טבעי במהלך הסיפור עצמו.

עריכת הספר, עיצובו ועימודו, נעשו באופן רשלני ביותר והיה כדאי, לעשות זאת פעם נוספת ובצורה אחרת.

ע. ק.

איזה אבא מצחיק!*

מאת מרים רות

— הוא שר ברחוב בקולי-קולות והוא אנשים כועסים עליו.

— הוא כמו ילד ולא כמו אבאים.

אפילו לשחות בעמוק הוא לא מעז.

— הילד אפרים אומר לו שיתלבש ושיסדר את הבגדים כשהוא הולך לישון: האבא מתנהג כמו ילד והילד — כמו אבא.

— אבא שלי לא יודע לאפות עוגות. רק אמא וסבתא יודעות. אחרי הפסקה קצרה ילד אחד סיכם את השיחה:

— בסוף בסוף אבא לא עשה בושות! הוא המציא עוגה מיוחדת. העוגה שהוא אפה היתה הכי יפה...

הילדים חייכו בשעת הסיפור וגם בשעת השיחה. הבינו את ההומור הפשוט של עולם הפוך בו המבוגר מתנהג כילד והילד כמבוגר. ועוד: אבא ממלא תפקידים

קראתי את הספר בחיוך מתמשך מתחילתו ועד סופו של הסיפור. נהניתי מעיצובו היפה. קראתי עוד הפעם, התיבוננתי והרהרתי. האם אבא כזה יעורר הזדהות? קראתי את הסיפור בפני קבוצת ילדים בני 6-7 ולמדתי הרבה מתגובותיהם.

תגובות אחדות מהשיחה שבאה בעקבות הסיפור:

— איזה אבא מצחיק... אבא שלי לא פחדן!"

— האבא הזה כמו ילד. איזה פחדן!
— והוא אוהב לישון בבוקר עד מאוחר...
— ולא מוצא את הבגדים שלו, כי הוא סתם זרק אותם.

* אבא עושה בושות, מאיר שלו, צייר: יוסי אבולעפיה, כתר, 1988.

חריגה מהסטראוטיפ מעוררת מחשבה

דמות האב מעוררת פליאה בעיני ילדים קטנים: אבא גדול, חזק ומבצע משימות שהילד איננו מסוגל לבצען, הוא השולט בכלי העבודה, המרכיב אותו על שכמו ונושא אותו על כתפיו. בעיניו – הוא ענק הכל יכול. שיפוטו של הילד הקטן קוטבי וחד-משמעי. נסיונו הדל מאפשר לו רק ראייה מכלילה הנעה בין שחור ולבן, טוב ורע, יפה ומכוער, חזק וחלש. לעתים מזווג ביחד תכונות חיוביות אחי דות ומולם צרור תכונות שליליות. אט אט הוא מגיע לראייה יותר בקורתית ויותר מציאותית ומסוגל להעריך ולאהוב את הדמות הקרובה ללבו, גם אם הוא מגלה סדקים בתדמית האידיאלית בהר- פעתו של דוד שמחה ("כשרוד שמחה שר", הוצאת הקיבוץ המאוחד, 1960). הוא התקבל באהבה, בה הוא זוכה עד היום הזה.

אמנם הוא אינו אבא, הוא רק דוד, בעל נשמה ילדותית מובהקת. אבא של אפרים ב"אבא עושה ברשות" מספר על אב שלפי תכונותיו הייחודיות מתאים להיות אחיו של דודי שמחה... ואפילו אם הוא כזה – הוא זוכה באהבה ונתקבל בסלחנות כפי שהוא. הילת הגבורה חס- רה לו, חולשותיו האנושיות מתאזנות על-ידי תכונותיו הייחודיות: חביב, חם, מוצא תושיה ויש לו המצאות מעניינות וחידושים המעידים על יכולת מקורית. המפגש עם דמויות ספרותיות שונות ממתן ומערך את הביקורת ומגבש ראייה יותר מציאותית ויותר מדוייקת.

קידים נשיים ואמא עסוקה רק בדברים הקשורים בעבודתה. בלבול התפקידים – מבוגר וילד, איש ואישה – מודגש בהגומה ומעורר צחוק. ההקצנה הזאת מעוררת צחוק ומגרה למחשבה ולניסיון להשוות בין ההורים של אפרים לבין ההורים של משפחתם. הסוף הטוב איננו משנה את תדמיתו של אבא, אלא מבליט את ייחודו. אבא של אפרים אינו "עושה שרירים" ואינו מפגין גבריות סטראוטיפית: גבר יחידי בין הנשים ויוצר עוגת פלא. הצורה החיצונית של העוגה. "...בכלל לא יפה / בגודל צמיג / ובערך באותו הצבע". העוגה הגדולה "שתפסה חצי שולחן" מכילה בחובה את כל פלאי היצירה המקורית, חידושים והמצאות שמנצחים את השטרודל, המרציפן ובקלוה".

"עם הסכין הוא רק נגע יצא צפוי של שוקולד

ובאמצע העוגה

עשרים תותים עלו מיד,

על השוליים הוא לחץ

מלוי מתוק משם קפץ

ואז לרוחב הוא חתך

וקרם ורוד עליו נשפך

מלפנים ומהצר –

שושן סכר פתאם פרח".

אחרי הניצחון אבא מספר לאפרים – ברצינות – על אביו שהיה אופה והוא בהיותו ילד חשב שזה לא יפה. כובע-הטבחים הלבן שהיה נראה "מטר- פש" חבוש על ראשו של הבן והם צועדים יד ביד "ואפרים חבק את אבא שלו / וסוף סוף היה לו נעים".

מ. ילך-שטקליס נותנת כבוד לכל אלה
שעובדים בלילות: השומר, הרפתן, הטיי
יס, רב החובל וגם הנחתום:
גוחן על פי תנור בווער
בלילה הנחתום.
לחמו הטוב והריחן
יהי מוכן
עד אור היום.
אינו נרדם נחתום.
איננו נם
"יש לי סוד", הוצאת דביר.
עת גור נרדם. (עמ' 12).

דמות האב מוארת בהילת הגבורה
בוזרים ספרותיים שונים – בתאור מוד-
גש של ערכים מקודשים של עבודה ושל
גבורה ("אבא שלי" – זאב / פרחי בר
/ עמ' 89). ההומור הנועז נוטל לעצמו
את הזכות של שמירת הסטראוטיפ. הוא
איננו הורס ואיננו שובר, הוא מחייך על
חולשות קיימות. אין זו אירוניה ולא
סרקזם, אלא הבלטת השוני בין אבות
שונים. ז'נרים שונים מרחיבים את הדעת
ומגמישים את השיפוט, אף מבליטים את
השוני בין אנשים שונים. דמויות שונות
ניכרות במעשיהם והן פותרות קונפליק-
טים בדרכים שונות. מכאן שהן מעוררות
חשיבה רב-כיוונית.

רשימת ה"בושות ארוכה ארוכה –
זה היה מאד לא נעים – "או זה יהיה
מאד לא נעים". מופיע בסיפור חמש פע-
מים ההתרגשות עולה והספק מכרסם
ויוצר מתח. רק נס יכול להתיר את הסבך
ולהביא את הנחמה. ואכן – הנס מתר-
חש – בעוגת פלא, מעשה ידי אבא..
ואפרים חבק את אבא "וסוף סוף היה
לו נעים".

לדוגמא: נשזה את "דודי שמחה" עם
"יש לי דוד בנהלל" ("פרחי בר" מאת
זאב / הוצ' הקיבוץ המאוחד 1950).
בנהלל יש לי דוד
היודע לעבוד
בכל מלאכה:
הוא חורש וזורע
וקוצר הקמה
יך
הוא מוציא לחם מן האדמה. (עמ' 14).
דוגמה נוספת:
אבא של אפרים:

בברכה הוא אף פעם לא נכנס לעמוקים
רק ישב עם כובע בצל.
לעומתו: "אבי למד אותי לשחות...":
אבי לימד אותי לשחות.
רחוק רחוק
עד צואר עמוק,
נכנס אתי ויעמוד.
לא פחדתי – אבי גבור... (עמ' 26).

אבא של אפרים מספר על אביו האו-
פה:
...אבא שלי היה מומחה לעוגות.
חוץ מלאפות
הוא לא עשה דבר
רק עשה לי בושות.
זה היה מאד לא נעים
לא ידעתי מה לעשות –
לשלמה היה אבא שוטר
לחיים היה אבא רופא
לקלמן היה אבא מסגר
ואבא שלי היה אופה,
וזה הכובע שהייתי מחביא לו
כי חשבתי שהוא לא יפה.

בתמונה הקטנה אבא יחף זוחל על ארבע מתחת המיטה – אפרים "הבוס" עומד וכועס. בתמונה הגדולה שממול – אבא מתלבש עומד שלוב זרועות ומטיף:

"אמרתי אלף פעמים לסדר את הבגדים בערב שבבוקר יהיו מוכנים".

יש תמונות קטנות שמשלימות את התמליל. אפרים הולך עם הוריו לחתונה. אבא לבוש במכנסים קצרים והבן לבוש בחליפה ועניבה כיאה באירוע חגיגי. המאייר מוסיף תצלום – חתן, כלה ומשפחתו של אפרים... בסיפור לא מסופר על הצילום – אך הצילום מראה את לבושו יוצא הדופן של אבא. התמונה ממול מתארת את אבא כשהוא "במסעדה... מצויץ בסירים" וטועם מהמאכלים. מענין להשוות את התמונה הראשונה הפותחת את הסיפור עם התמונה האחרונה המסיימת את הסיפור. בשתי התמונות אבא ואפרים יושבים מול הטלויזיה. בפתחת הסיפור מנותקים אב ובן. יושבים במרחק אחד מהשני. אבא אוכל מצלחת שעל ברכיו ובלי לגלות ענין במה שמתרחש מול עיניו. אפרים מסתכל במרקע, עוקב בחיוך ובסקרנות אחרי התמונות. בעמוד המסיים: אבא מחבק בזרועות את אפרים. השניים צמודים זה לזה. אפרים חבוש בכובע הטבחים – שהוא הסמל להצלחת כבוד האב. הפעם שניהם קשובים ועל המרקע נראית אמא – וכפי שהיא דמות צדדית – מעין צללית – נוכחותה רק מרומזת, "היא כתבת

אפרים ילד קטן בגיל הגן. קשה לו לקבל את אביו, כי הוא מחפש בו את הסטראוטיפ של גיבור הכל-יכול. הסיפור מתאים לילדים שמעל גילו של אפרים שבספור, כי רק הם יבינו את ייחודו של האב את התנהגותו הלא-שגרתית, יבקרו אותו, יקבלו אותו באהבה גם אם הוא איננו מתואר בשחור-לבן. אולי הוא כמו העוגה שהוא אפה: אין לה צורה יפה "בגודל של צמיג / ובערך באותו הצבע", אבל היא מכילה בחובה נסים ונפלאות, טעם מתוק ושלל צבעים.

עיצוב הספר

האיורים מבליטים את קווי האופי הייחודיים של אבא: הוא שובב, לבבי, חם ומורד במוסכמות. דמותו המצויירת של הבן – אפרים – מביעה נאמנה את הרגשותיו: הוא מתבייש, כועס, מתרחק, מלא טענות מקטרג, מצודה ולבסוף – בא על סיפוקו ומתקרב לאבא.

תיאור מעשיו של אבא מוביל את רצף העלילה, תגובותיו של אפרים מביעות את רצף ההרגשות המזינות את העלילה. ארגון העמודים הכפולים שווה מתיחלת הספר ועד סופו. התבנית החוזרת מכוונת את המבט ומגבירה את הקשב. התמליל – בעמוד הימני מאוייר בתמונה קטנה. התמונה הממוסגרת שממול מתאר את האירוע המרכזי. התמונות הקטנות מפרטות את האירוע, מוסיפות ומשלימות. לרוגמא:

בשמונה ורבע הוא סוף סוף קם ועוד חצי שעה הוא הסתובב

והיפיש...".

חדשות" ו"אפרים חשב, שהיא משהו מיוחד..." אמא מופיעה בשתי תמונות קטנות בשתיהן היא שקועה בענייניה. ניתן למצוא אותה גם בתמונה שעל שפת הים, כשהיא שקועה בקריאה. הבן מאחוריה, עוזב לנפשו. התמונות האלה מספרות יותר על האם, מאשר המלים. עמוד כפול אחד יוצא דופן: הוא

מתאר ששה מיני עוגות, נראה כתפריט מצוייר, מעורר תיאבון, מגביר את המתח ומכין את המפנה המשמח. ספר יפה שמצטיין בהרמוניה בין התמליל לבין האיורים. כל מי שיפגוש את אבא של אפרים ואת אמו – ירגיש, כאילו הרחיב את חוג מכריו וישמור להם אמונים לתמיד.

אביגיל מהר המלכים*

מאת עדה קרן

אביגיל הגיעה עם קבוצת ילדים לקיבוץ. חבלי הקליטה, בלי הורים ובלי משפחה – קשים מאד. הכל זר: הסביבה, המנהגים, הילדות הרחקניות. אביגיל בורחת מן הקיבוץ ומגיעה לארץ הגלבוץ, היא עוברת במנהרות הזמן ופוגשת שם במכשפה היודעת הכל. היא יודעת עסקי מלוכה, יכולה לקשור קשרים עם בעלי-חיים, ומסוגלת להשתלט על דמויות טובות ורעות. במלכים, בעטלפים, בדמויות טובות ורעות. אביגיל רוצה לעזור להם ועל-ידי כך עוזרת לעצמה. בשובה מעולם החלומות ודמיונות אל המציאות – הכל נראה אחרת ומעודד.

בספר החדש של נורית זרחי משמשים מציאות ודמיון בערבוביה. מציאות קשה ואמיתית של יתמות וברידות, יחד עם דמויות אגדתיות ומוסר השכל משולבים בהן.

הסיפור כתוב ברגש ובעוצמה. עיצוב הספר מקורי מאד. כל פרק נפתח בתמונת נוף של הארץ. יחד עם זאת מתאים הסיפור לכל מקום ולכל אדם ואינו אופייני דווקא לארצנו, אם כי השמות והמקומות ישראלים כל כך. הספר, אביגיל מהר המלכים (כאחדים מספריה של נורית זרחי) ידבר אל לב הקוראים הצעירים הרגישים ביותר האמונים על הקריאה הטובה.

* אביגיל מהר המלכים כתבה: נורית זרחי, עיצוב: דורית שרפשטיין, מסדה 1989, 56 עמ'.